TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

YENİ TÜRK EDEBİYATI İNCELEMELERİ

ZEYNEP KERMAN ARMAĞANI

Editör
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Ankara / 2013

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

© Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2013.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikrî sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Uğurlu Sınar, Alev (Ed.)
Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri Zeynep Kerman Armağanı / Alev Sınar Uğurlu
VIII+368 s. 24 cm.
ISBN 978-975-456-117-3
1. Zeynep Kerman - Biyografi 2. Türk Edebiyatı 3. Yeni Türk Edebiyatı

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI
TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI ARMAĞAN DİZİSİ 11

Genel Yayın Editörü
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

Editör
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Kapak ve Sayfa Tasarımı
SEMETEYHAN [B. GÜL]

İletişim Adresi
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
Bahçelievler, 7. Cad. 17. Sok. Nu. 38, 06490 Ankara / TÜRKİYE
Tel: (00 90 312) 2133100 **Belgegeçer:** (00 90 312) 2134135
Genel ağ: **http://www.turkkulturu.org.tr**
e-posta: **tkaedernegi@hotmail.com**

Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri Zeynep Kerman Armağanı, Öncü Basımevi'nde 500 adet basılmıştır. (Kazımkarabekir Cad. 85/2 İskitler/ANKARA Tel: 3843120)

Ankara /2013

Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri Zeynep Kerman Armağanı,
Ed. Alev Sınar Uğurlu, Türk Kültürünü Araştırma
Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 217-234.

TÜRK TENKİT TARİHİNDE UNUTULMUŞ BİR İSİM: FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Uludağ Üniversitesi
[Bursa]

20.yüzyılın hemen başında doğan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu Balkan Savaşı- Trablusgarp Savaşı - I. Dünya Savaşı- Kurtuluş Savaşı - Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve tasfiyesi- Cumhuriyetin kuruluşu - devrimler - II. Dünya Savaşı - 1946 sonrası demokrasi tartışmaları - 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi - 12 Mart 1971 muhtırası gibi Türk toplumunun en çalkantılı sosyal-siyasî ve tarihî dönemeçlerine tanıklık etmiş olan bir aydındır. Bu aydın kimliğinin içinde gazetecilik, yazarlık, münekkitlik, siyaset ve devlet adamlığı vasıfları yer almaktadır.

Fevzi Lütfi, Karaosmanoğulları gibi tanınmış bir ailenin çocuğu olarak 13 Haziran 1900 yılında Manisa'da doğar. Babası, Manisa Müftüsü Hafız Mehmet Emin Efendi'nin oğlu Lutfullah Efendi, annesi Karaosmanoğulları'ndan Hafız Halide Hanımdır. Manisa Süleyman Paşa İlkokulu, Manisa İdadisi ve İzmir Sultanisi'ni bitirdikten sonra 1922 yılında İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'nden mezun olur (Düzdemir 1996)[1]. Fevzi Lütfi imzasına ilk kez 20 Ağustos 1337 /1921 tarihli *Dergâh Mecmuası*'nda çıkan "Şiirde Teselli" adlı yazıda rastlanır. Bu yazının çıktığı tarihten Teşrin-i sani (kasım) 1923 tarihine kadar düzenli olarak *Dergâh Mecmuası*'nda tenkit ve sohbet türlerinde yazıları, hikâyeleri, sanat ve estetik ile ilgili değerlendirmeleri yayınlanır. 1923 yılı boyunca, kanun-ı saniden (ocak) kanun-ı evvele (aralık) kadar, *Yeni Mecmua*'da yazı faaliyetine devam eder. *Yeni Mecmua*'da tenkit ağırlıklı yazılar yayımlayan Fevzi Lütfi'nin aynı dergideki edebiyat-siyaset bağlamında yazdığı birkaç yazı onun siyasete olan ilgisini de ilk kez 1923 yılında, henüz 23 yaşındayken açığa vurur[2]. 1923 yılında *Resimli Gazete*'de de yazıları çıkar. 14 Haziran 1924'te Hüseyin Avni, Sadri Ethem ve Suphi Nuri (İleri) ile birlikte *Son Telgraf* adlı siyasi iktidara muhalif bir gazete çıkarır. Bu gazetede Fevzi Lütfi'nin edebiyat ile ilgili sınırlı sayıda yazısı vardır. Günlük ve siyasî meseleler hakkında hemen her sayıda rastlanan ve tek parti iktidarını eleştirdiği yazıları ise dikkat çekici niteliktedir. Fevzi Lütfi'nin siyasete olan ilgisi *Son Telgraf*'taki yazıları ile belirginleşir. Onun ve Sadri Ethem başta olmak üzere gazetenin diğer yazar kadrosunun siyasi iktidar karşıtı yazıları

---

1 Lütfi Düzdemir'in Tarih anabilim dalında yapmış olduğu bu yüksek lisans tezi Fevzi Lütfi'nin edebiyatçı kimliği ile ilgili değildir, Türk siyasi hayatındaki yeri üzerinedir.

2 "Pafnüs Akıbeti", 16 Ağustos 1923, C4, S82, s. 321-322; "Ocak Mülâhazaları", 16 Ağustos 1923, C4, S82, s. 337-338; "Ziya Gökalp ve Mefkûre", 1 Teşrin-i sani 1923, C4, S87, s.438-439; "Paydos Borusu Değil İş Borusu", 1 Teşrin-i sani 1923, C4, S87, s.439-440; "Yarınki Cuşiş", 5 Kanun-ı evvel 1923, C4, S89, s.455

dolayısıyla *Son Telgraf* 6 Mart 1925 tarihinde yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn kanunundan nasibini alır ve gazete bu kanun ile neşriyatına son verilen gazetelerden biri olur. 13 Şubat 1925 tarihinde yaşanan Şeyh Sait isyanına katılan emekli Binbaşı Kasım Bey'in *Son Telgraf*'ın hükümetin meşru olmadığı yolundaki propagandasına kapıldığını söylemesi üzerine Sadri Ethem ve Fevzi Lütfi 19 Haziran 1925'te tutuklanırlar[3]. Fevzi Lütfi tutuklanan gazeteciler ile birlikte isyan bölgesinde kurulan İstiklâl Mahkemesinde yargılanmak üzere Diyarbakır'a, oradan Elazığ'a gönderilir. Gazeteciler Diyarbakır ve Elazığ'dan cumhurbaşkanına çektikleri telgrafla pişmanlıklarını dile getirir ve aflarını isterler. Bu pişmanlık ifadesi beraatlarına vesile olur (Abacalı 1994; Çulcu 1993; Koloğlu 1993; Aybars 1998). Bu davadan beraat ettikten sonra Fevzi Lütfi adına 1927 yılında *Güneş* gazetesinde Ahmet Haşim ile ilgili iki uzun yazıda rastlanır. Bu yazılardan sonra gazetecilikten uzaklaşıp bir süre ziraat ile uğraşır. Ancak ziraatla uğraştığı dönemde bir taraftan da Manisa Halkevi'nde Ahmet Haşim, Halide Edib, Yakup Kadri gibi Türk Edebiyatı'nın tanınmış isimleri hakkında konuşmalar yapar. 1940-1945 yılları arasında *Vatan* gazetesinde yazıları görülür. Bu yazılarında da dikkat çeken nokta tek parti hükümetine muhalif olmasıdır. Artık Fevzi Lütfi aktif olarak siyasetin içindedir. 1946 başında Demokrat Parti'nin Ege'deki ilk teşkilatını Manisa'da kuranlar arasında yer alır ve teşkilat başkanlığını üstlenir (Karakaş 2012). 1950 seçimlerinde Manisa milletvekili olarak TBMM'ne girer. 9. Yasama döneminde (1950-1954) Anayasa Komisyonu başkanlığı, 19. (I. Menderes Hükümeti) ve 20. (II. Menderes Hükümeti) hükümetlerde Devlet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı görevlerini yürütür. 1954 seçimlerinde yeniden Manisa milletvekili olarak meclise giren Fevzi Lütfi'nin 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül olayları dolayısıyla ve DP tarafından basına uygulanan yasaklar sonucunda gazetecilerin tutuklanması dolayısıyla basına özgürlük hakkını savunduğu için Adnan Menderes ile araları açılır. DP'den ayrılan Fevzi Lütfi birkaç arkadaşıyla beraber 1955 sonunda Hürriyet Partisi'ni kurar ve bu partinin başkanlığını yürütür. Ancak parti 1957 seçimlerinde bir başarı gösteremeyince fesh edilir. Hürriyet Partisi'nin üyeleri CHP'ye iltihak ederler. Fevzi Lütfi 1960 darbesinden sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçilir. 1961 seçimlerinde CHP'den Manisa milletvekili olarak TBMM'ne girse de 1962 yılında partiden de milletvekilliğinden de istifa eder. 21 Ekim 1978 tarihinde ölür.

Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun yukarıda özetlediğimiz hayat hikâyesine bakıldığında siyasetçi kimliğinin edebiyatçı kimliğinin önüne geçtiği görülmektedir. Onun edebiyata ciddi bir meşgale gözüyle bakması otuzlu yaşlarında kesilmiş ve tenkit türüne giren yazılarında da açıkça görülen muhalif düşünce üretmeye yatkın mizacı onu siyasete sürüklemiştir. Her ne kadar siyaset içinde Türk toplumuna daha faydalı hizmetlerde bulunacağına inanarak aktif olarak siyasetle uğraşmış olsa da özellikle 1921 ve 1927 yılları arasında *Dergâh Mecmuası*, *Yeni Mecmua*, *Son Telgraf* ve *Güneş Mecmuası*'ndaki yazıları arasında üzerinde durmaya değer metinler vardır. Bu tarihler arasında genç ve heyecanlı bir münekkit olarak kaleme aldığı yazılar ile sübjektif ve izlenimci tenkidin örneklerini verdiği göz önünde bulundurulduğunda Fevzi Lütfi'nin tenkit türündeki yazıları Türk tenkit tarihindeki

---

[3] Fevzi Lütfi ile birlikte *Sebilü'r Reşad* başyazarı Eşref Edip, *Tevhid-i Efkâr* başyazarı Velid, *Tok Söz* başyazarı Abdülkadir, *Vatan* başyazarı Ahmet Emin (Yalman), *Vatan*'dan Ahmet Şükrü (Esmer), *Son Telgraf*'tan Suphi Nuri (İleri) ve İsmail Müştak (Mayokan) da tutuklanmışlardır.

boşluğu küçük ölçüde de olsa doldurmak açısından önemlidir. Gerek tenkit yazılarında gerekse diğer yazılarında edebiyata öncelikle Fecr-i Âti topluluğunun "sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesinin ışığında baktığı, estetiği ön plana aldığı, bunun yanında derin bir memleket sevgisi taşıdığı, millî bilinç ile hareket ettiği, toplum meselelerini göz ardı etmediği ve edebî eserde sanat ve sosyal faydanın bir arada bulunmasını arzu ettiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada *Dergâh*, *Yeni Mecmua*, *Güneş* ve *Son Telgraf*'taki yazılarından hareketle Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun edebiyatçı kimliği üzerinde durulacak ve tenkit tarihindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

I- İŞGAL ACISIYLA KALEME ALINAN METİNLER

Fevzi Lütfi 1921 yılında *Dergâh Mecmuası*'nda yayımladığı yazılarında genellikle düşman işgalinden duyduğu acıyı dile getirir. Bu yazılar içinde doğrudan ya da "Memleket Manzaraları" ana başlığı altında memleketin çeşitli köşelerinden hareketle acısını dile getirdiği metinler ve hikâyeler vardır. Hikâyelerin bir kısmı 1922 yılında yayımlanmıştır. Hepsinde hüzün duygusu hakimdir. Açıkça söylenmese de bu yazılara sinen hüzün, işgal altındaki bir ülkede yaşamanın verdiği acı ve hüzündür. Bütün yazılarda hür ve müstakil günlere duyulan özlem kendini hissettirmektedir.

Fevzi Lütfi'nin *Dergâh*'ta yayımlanan "Şiirde Teselli" başlıklı ilk yazısı 20 Ağustos 1337/1921 tarihlidir (C.1, Nu. 9, s. 135) . Son derece kötümser bir ruh hali ile yazılan yazıda işgal acısı açıkça hissedilmektedir. 10-24 Temmuz 1921'deki Eskişehir-Kütahya savaşları sonunda ordumuzun yenilmesi ve Sakarya'nın doğusuna çekilmesi üzerine 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal'e başkomutanlık yetkisi verilmiştir. Türk milletinin böylesine ümidini kaybettiği bir tarihte yazdığı yazıda Fevzi Lütfi edebî eserin, özellikle de şiir türünün çalkantılı dönemlerde sosyal meseleleri işlemesini, topluma hakim olan hüzün duygusunu yansıtmasını ve hiç olmazsa edebiyatın ümidi kırılan millet için bir teselli olmasını ister. Halide Edib, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim gibi isimlerin eserlerinde ele aldıkları tem ve duygularla bu vazifeyi yerine getirdiklerine inanır. Edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiye dikkat çeken yazı, dönemin yazarları için sosyal meseleleri edebî esere taşıma, yaşanılan acılara duyarsız kalmama çağrısıdır.

Fevzi Lütfi *Dergâh*'ta "Memleket Manzaraları" ana başlığı altında yazdığı yazılarında ülkenin herhangi bir bölgesini ve orada yaşayanları anlatır. Bu yazılar duygu yüklüdürler ve yazıldıkları dönemde Türk milletinin işgal altındaki vatan topraklarını savunma mücadelesi içinde olduğu düşünülürse son derece anlamlıdırlar. "Manisa Bağları" (5 Eylül 1337/1921, C. 1, Nu. 10, s. 154-155), "Hasret Mektubu" (20 Eylül 1337/1921, C.1, Nu. 11, s.165-166), "Sonbaharda İstanbul" (5 Teşrin-i evvel 1337/1921, C.1, Nu. 12, s. 190-191), "Anadolu Hanları" (20 Teşrin-i evvel 1337/1921, C.2, Nu. 13, s. 12); "Anadolu Akşamları" (5 Teşrin-i sani 1337/1921, C. 2, Nu. 14, s. 29-30) , "Anadolu'nun İnsanı 1 Aydınlılar" (20 Teşrin-i sani 1337/1921, C. 2, Nu. 15, s. 45-46), "Anadolu'nun İnsanı 2 Erzurumlular" (5 Kanun-ı evvel 1337/1921, C.2, Nu. 16, s. 62) başlığını taşıyan ve peş peşe yayınlanan bu yedi yazıda İstanbul, Manisa, Aydın, Erzurum gibi vatan köşeleri anlatılmış ve buraların Türk ve Türk'e ait olduğu ifade edilmiştir. İklimin insan üzerindeki etkisine dikkat çeken Fevzi Lütfi, bir taraftan Türk insanının tevekkülünü, kadere isyanı aklına bile getirmeme özelliğini vurgularken diğer taraftan da haksızlığa uğradığında asla boyun eğmediğini satır aralarında hatırlatır. Memleket köşelerini anlatırken en fazla Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında

bulunan kendi memleketi Manisa'dan söz ettiği dikkat çekmektedir. "Memleket Manzaraları" ana başlığı altında kaleme alınan bu yazılarda henüz 21 yaşında olan bir gencin millî duyarlılığı açıkça kendini gösterdiği gibi onun memleket insanı ve manzaralarından hareketle okurlardaki vatana bağlılık ve vatan sevgisi duygusunu harekete geçirme çabası da hissedilmektedir.

Fevzi Lütfi yine *Dergâh Mecmuası*'nda kaleme aldığı dokuz hikâyenin beşinde vatanın işgalinden duyduğu acıyı dile getirir ("Çoban Zeynep", 20 Kanun-ı evvel 1337/1921, C. 2, Nu. 17, s. 77; "Gurbette Bir Hemşehri", 20 Kanun-ı sani 1338/1922, C. 2, Nu. 19, s. 110-111; "Teselli", 5 Mart 1338/1922, C. 2, Nu. 22, s. 155-156; "Esir Emine", 20 Nisan 1338/1922, C. 3, Nu. 25, s. 6; "Bir Hemşire", 5 Ağustos 1338/1922, C. 3, Nu. 32, s. 123-124). Terkipsiz, temiz, akıcı bir Türkçe ile yazılan bu hikâyeler kurgu ve teknik bakımından zayıftırlar. Halide Edib ve Yakup Kadri'yi takliden yazıldıkları hissini verirler[4].

Nurullah Ataç'a ithaf edilen "Çoban Zeynep"te mekân Gediz Nehri civarı, yani yazarın doğup büyüdüğü yerlerdir. Bu hikâyede düşmanın işgal ettiği memleketine bakıp gözyaşları içinde "Ah keçi güttüğüm dağlar" diye inleyen Zeynep, Halide Edib'in "Kırmızı Tepe" adlı röportaj hikâyesindeki savaş alanında keçisini otlatan yaşlı kadına benzemektedir. Fevzi Lütfi, Zeynep ile Milli Mücadele'deki Türk kadınını temsil eder ve bu temsilî kahramanıyla birlikte kendisinin de işgal atındaki vatan toprakları dolayısıyla duyduğu acıyı dile getirir. "Gurbette Bir Hemşehri" *Dergâh*'ın mistik havasına uygun bir hikâyedir. Çocukluk arkadaşı Hüseyin'e yıllar sonra rastlayan yazar onun erken yaşta ailesini kaybedip çalışmak zorunda kalışını hatırlar. Hüseyin'in Sandık Baba'nın verdiği sandık eskiyinceye kadar gurbette çile doldurmak zorunda olduğunu öğrenir. Hüseyin adeta gurbette çile dolduran halk hikâyelerinin kahramanlarını veya Taptuk Emre'den işaret bekleyen Yunus'u hatırlatmaktadır. Yazar, kaybolan sandığın içinde Hüseyin'in kaderinin saklı olduğunu düşünür. Hikâyede hazin çocukluk macerası ile gurbette çile doldurmaya mahkûm ediliş arasında bağ yoktur. Zorlama bir hikâyedir." (Sınar 1997:108-109). "Teselli" adlı hikâyenin kahramanı Necip memleketin içinde bulunduğu durum karşısında karşı cinse duyduğu aşkın ötesinde bir aşkı, vatan aşkını fark eder. Ondaki bu değişim *Kiralık Konak* romanındaki Hakkı Celis'in değişimini andırmaktadır. Ancak Fevzi Lütfi'nin Yakup Kadri gibi ustalıkla bu değişimi aktardığı söylenemez. Vatan uğruna kendini feda edebilmek hikâyenin kahramanı için tek teselli kaynağı olur. 1921 ve 1922 yıllarında yayımladığı metinlerde Fevzi Lütfi'nin sık sık kullandığı "teselli" kelimesi milletçe bir ümide sarılma ihtiyacının ifadesidir. "Esir Emine"deki Emine, Fevzi Lütfi'nin her fırsatta hayranlığını dile getirdiği Yakup Kadri'nin "Ses Duyan Kız" adlı hikâyesindeki Emine'yi çağrıştırmaktadır. Esir Emine de gaipten gelen sesle düşmanın yaklaştığını hisseder. Bu hikâye, "Ses Duyan Kız"ın başarısız bir taklidi gibidir. "Bir Hemşire"de Millî Mücadele günlerinde misyonerlerin eline düşen kız kardeşini arayan bir delikanlının acısı anlatılır. Fevzi Lütfi *Yeni Mecmua*'da yayımladığı "Mesir Serpen Softa" (1 Nisan 1339/1923, C. 4, S. 73, s.129-130) adlı hikâyesi ise memleketi Manisa ile

---

[4] Fevzi Lütfi'nin "Hind'in Sergüzeşti" (*Dergâh*, 20 Temmuz 1338/1922, C 3, Nu.31, s.101-102), "Sahban'ın İsyanı" (*Dergâh*, 5 Eylül 1338/1922, C 3, Nu. 34, s. 153-154) ve Sababe'nin Cinayeti" (*Yeni Mecmua*, 15 Temmuz 1923, C.4, S.80, s. 295-296) adlı hikâyeleri dinî niteliklidir ve İslâmiyet'in ilk yıllarına ait menkıbelerden hareketle kurgulanmışlardır.

ilgilidir. 8 Eylül 1922 tarihinde Manisa'nın düşman işgalinden kurtulduğu düşünülürse hür, bağımsız, şenlik yapan, eğlenen bir Manisa tablosunun çizildiği hikâye yazarın doğup büyüdüğü toprakların işgalden kurtulması dolayısıyla duyduğu sevinci yansıtmaktadır.

Bu yazıların yayımlanmasından üç yıl sonra, 1924 yılında *Son Telgraf* gazetesinde de Fevzi Lütfi'nin memleketten bahsettiği ve buna bağlı olarak millî hassasiyetini ifade ettiği yazılarına rastlanır. Bunlardan biri olan ve *Son Telgraf*'ın 18 Haziran 1340/1924 tarihli sayısında "Seyahat İntibaları" ana başlığı altında yayınlanan yazıda Konya'ya yaptığı bir seyahati anlatırken yol boyunca Milli Mücadele'yi hatırlar; Duatepe'den, Kocatepe'den, Büyük Taarruz'un gerçekleştiği yerlerden heyecanla söz eder (Birinci Sene, Nu. 5, s.2). Yine aynı gazetede 9 Eylül 1340/1924 tarihinde İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun ikinci sene-i devriyesi münasebetiyle kaleme aldığı "Kavuştuğumuz Gün" başlıklı yazıda da Afyon, Uşak, Kula, Alaşehir, Akhisar ve Manisa'nın kurtuluşunu, heyecanla, gururla hatırlattıktan sonra sözü aynı duygu yüklü ifadelerle İzmir'e getirir (Birinci Sene, Nu. 85, s.2). Vatanın düşman işgalinden kurtulmasından duyduğu büyük mutluluğu ifade eder.

II- EDEBÎ TENKİTLER

Fevzi Lütfi'nin yazıları içinde en çok dikkati çekenler edebî tenkitleridir. Yukarıda da belirtildiği gibi Fecr-i Âti edebî topluluğunun "sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesini benimseyen Fevzi Lütfi değerlendirdiği eserde estetik başarıyı, güzelliği ön planda tutar. Yazarın samimiyeti, heyecanı, anlattığı duyguları gerçekten hissetmiş olması ve doğru seçilmiş kelimeler vasıtasıyla okura hissettirebilmesi, heyecanını okura da aktarabilmesi Fevzi Lütfi için estetik başarıyı sağlayan unsurlardır. Metnin suni, duyguların derinden hissedilmediği izlenimi vermesi ya da duygudan tamamen uzak olması başarıyı ortadan kaldırdığı gibi Fevzi Lütfi'yi de öfkelendirir. Çünkü o okuduğu edebî eserin öncelikle bir okur olarak kendisine haz vermesini ister. İzlenimci tenkit için " *Eleştirici eserden zevk alıp almadığına bakar ve yapabileceği tek şey de eserin kendisinde uyandırdığı duyguları, yaşantıları anlatmaktır.*" (Moran 1988: 212) diyen Berna Moran'ı teyit edercesine Fevzi Lütfi kendi beğenisi ve güzellik anlayışını esas almıştır. Bu açıdan bakıldığında onun edebî tenkitleri Empresyonist (İzlenimci) tenkidin birer örneğidir. 1927 yılında *Güneş* gazetesinde yayınladığı "Son Şöhretler" başlıklı yazı dizisinde yer alan "*Artık okunacak bir şey bulamayan zevki aç, ruhu boş ve bunun için eski sevgilerini hatırlamak için nefretlerini harekete getiren bir adamın bir nevi derunî muhasebesi mahiyetinde olan bu yazılar*" (15 Kanun-ı sani 1927, Birinci Sene, S. 2, s.14) ifadesi de Fevzi Lütfi'nin izlenim ve beğenilerini esas aldığını kendi ağzından açıkça dile getirmektedir. Bu yazı dizisi için kaleme aldığı mukaddimede hakiki fikir mahsullerinin lezzetini aradığını, zekâ ve zarafet mahsulü olabilecek sanat eserlerinin peşinde olduğunu ifade eder.

Fevzi Lütfi için eserde ve yazarda millî duyarlılık ve köklere bağlılığın olması da son derece önemlidir. Bu nedenle Edebiyat-ı Cedide'yi içerik açısından beğenmez ve onlardan "*eser tarafından hiçbir ehemmiyeti olmayan bu mektep*", "*bu zayıf, lüzumsuz, bu pejmürde ve eğreti mektep*" ("Rahmet ve İlk Temas İlk Zevk", *Dergâh*, 20 Nisan 1338/1922, C.3, Nu. 25, s.14) ifadesi ile bahseder. "*Hiç şüphe etmemelidir ki bu edebiyat sakîmdir, boştur, hatta zararlıdır*" ("Edebiyat Âlemi", *Dergâh*, 20 Haziran 1338/1922, C.3, Nu. 29, s.78) dediği Edebiyat-ı Cedide'nin tesirli olup olmadığı konusunda tartışmayı bile abes bulur. Fevzi Lütfi'ye göre Edebiyat-ı Cedide'nin tek tesiri kendisinden sonraki edebiyatçılara kötü örnek olmaktan

ibarettir. Onların eserlerinde anlatılan dünyanın Türk insanının gerçeğini yansıtmadığını düşünür ve bu dünyayı gençliğin gerçek zannetmesinden ve bu zanla gençliğin ruhunun bozulmasından korkar.

Bu yazıların 1921-1923 arasında Türk milletinin var olma mücadelesi verdiği bir dönemde yazıldığı hatırlanırsa Fevzi Lütfi'nin millî duyarlılık beklentisinin dönem ile doğrudan ilgili olduğu görülür. Nasıl memleketin işgal altında bulunması ona acı vermiş ve hüznünü memleketin çeşitli köşelerini anlattığı yazılarında ve hikâyelerinde dile getirmişse aynı yaklaşımı diğer edebiyatçılardan da bekler ve millî konulara duyarsız kalan yazarlar Fevzi Lütfi'nin öfkeli kaleminden nasiplerini alırlar. Ancak sanattan, estetikten mahrum bir millî edebiyatı asla tasvip etmez. Onun Orhan Seyfi'nin *Gönülden Sesler* adlı şiir kitabını değerlendirirken yaptığı aşağıdaki açıklama sanat kaygısı gütmeden yazılan eserlere millî edebiyat ürünü olsalar da değer vermediğini yansıtmaktadır:

"Millî Edebiyat" diye son Türk Edebiyatı'nda ayrı bir zümre halinde görülen edebiyat, fikir, şevk, zevk ve ihtiras cihetinden pek boş, pek değersiz bir edebiyattır. Hatta bir edebiyat bile değil; bu acı hakikati söylemekten çekinmemeliyiz. Millî Edebiyat ki her milletin edebiyatının en son şekli, en son mükemmel hali olmak lâzım gelirken Türk Edebiyatı'nın "millî" nâmı altında toplananı, en iptidaî, en unvansız bir edebiyat kadar bile canlı değildir." ("Gönülden Sesler", *Dergâh*, 5 Nisan 1338/1922, C. 2, Nu. 24, s.188)

Fevzi Lütfi'nin edebî eleştirileri Abdülhak Hâmid (Tarhan), Halit Ziya (Uşaklıgil), Mehmet Rauf, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit (Yalçın), Safveti Ziya, Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Ömer Seyfettin, İzzet Melih (Devrim), Raif Necdet (Kestelli), Tahsin Nahit, Refik Halit (Karay), Ahmet Haşim, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Halide Edib (Adıvar), Halide Nusret (Zorlutuna), Reşat Nuri (Güntekin), Orhan Seyfi (Orhon), Halit Fahri (Ozansoy), Halil Nihat (Boztepe), Ruşen Eşref (Ünaydın), F. Celâleddin, Suad Derviş, Peyami Safa; Tahir Karauğuz, Celal Nuri (İleri) ve Yahya Saim (Ozanoğlu) hakkındadır. Bu isimlerden Yakup Kadri için beş, Reşat Nuri için dört, Ahmet Haşim için üç yazı kaleme almıştır. Yazılar genellikle Fevzi Lütfi'nin *Dergâh* ve *Yeni Mecmua*'nın yazar kadrosu içinde yer aldığı 1921, 1922 ve 1923 yıllarında yayınlanan eserler hakkındadır.

Fevzi Lütfi'nin takdirle söz ettiği isimler Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret, Tahsin Nahit, Hüseyin Rahmi, Ahmet Haşim, Ziya Gökalp, Yakup Kadri, Halide Edib, Peyami Safa ve Hüseyin Rahmi'dir. Bu isimlerde estetik kaygı, samimiyet ve millî meselelere karşı duyarlık ya da sosyal hayatla örtüşen hisler olduğunu tespit eder. Hâmid'in *Ruhlar* adlı eserini değerlendiren, eseri samimi bulan ve Hâmid'in insan ruhunu bütün çıplaklığıyla yansıtmasını beğenen Fevzi Lütfi'nin gözünde *Ruhlar* yazarın hayat felsefesinin mahsulüdür ("Ruhlar", *Dergâh*, 5 Mayıs 1338/1922, C. 3, Nu. 26, s. 27). Hâmid'in 75. doğum yıldönümü münasebetiyle *Son Telgraf* gazetesinde kaleme aldığı "Hâmid Günü" (5 Şubat 1341/1925, Birinci Sene, Nu. 223, s.2) başlıklı yazıda da "Türk sanatının büyük havarisi" olarak nitelendirdiği Abdülhak Hâmid'e edebiyat çevreleri tarafından yeterince değer verilmediği için hayıflanır. Tevfik Fikret'in ahlâkını, mefkûre sahibi olmasını ve samimiyetini beğenir. Hayata kötümser baktığını, mizacını mısralara geçiren, kendi meseleleri ile meşgul bir şair olduğunu belirtir. Ancak bu duyuş tarzının onun milletin acılarını ruhunda duymasına engel olduğuna inanır ("Tevfik Fikret: Ölümünün Sene-i Devriye-i Vefatı Münasebetiyle", *Dergâh*, 20 Ağustos 1338/1922, C. 3, Nu. 33, s.142-144). Tevfik Fikret'in ölümünün dokuzuncu senesi münasebetiyle *Son*

Telgraf'ta çıkan "Krizantem İçimde Bir Yaradır" (20 Ağustos 1340/1924, Birinci Sene, Nu. 65, s.2) başlıklı yazıda da şairi anmak için hem mezarı başında hem de Aşiyan'da düzenlenen törene katılanların çoğunun isimlerini yeni öğrendiğini ifade ederek Türk edebiyatı ve fikir hayatının yaşayan güçlü kalemlerinin bu törene katılmayışlarını ve duyarsızlıklarını kınar. Tahsin Nahit'in Fecr-i Âti'nin "*genç, gayretli ve istidatlı bir azası*" olduğunu belirtir. *Ruh-ı Bîkayd* adlı kitabındaki şiirleriyle kalbini bütün samimiyetiyle okuyucuya açtığını ifade eder ve Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âti yazarları yüzlerini Batı'ya dönmüşken onun yerli hayattan hareket etmiş olmasını doğru bulur ("Ölümünün Devr-i Senevîsi Münasebetiyle Tahsin Nahit Bey", *Dergâh*, 20 Mayıs 1338/1922, C. 3, Nu. 27, s. 44-45).

Fevzi Lütfi'nin, Hüseyin Rahmi'nin herhangi bir eserini değerlendirme amacıyla kaleme aldığı bir yazısı yoktur. Hüseyin Rahmi'yi takdir ettiğini açıkça ifade ettiği ilk yazı *Son Telgraf* gazetesinin 2 Temmuz 1340/1924 tarihli sayısında yer alan "Son Telgraf Tarafından Cumartesi Günü Neşre Başlayacak Olan Meyhanede Hanımlar Romanı Muharriri Hüseyin Rahmi Bey'in Ada'daki Köşkünde Bir Gün" başlıklı röportajdır (2 Temmuz 1340/1924, Birinci Sene, Nu. 19, s.1-2). Fevzi Lütfi, yazarı Heybeliada'daki köşkünde ziyaret etmiş ve bir röportaj yapmıştır. Fevzi Lütfi, Hüseyin Rahmi'nin İstanbul'a bakışından, Pierre Loti ve Abdülhak Hâmid ile ilgili düşüncelerinden, edebî eser için tercih ettiği dilden, sevdiği musikiden, eserlerinin konusunu sosyal hayattan almasından bahsederken yazara karşı duyduğu büyük hayranlık ve saygıyı yansıtacak bir üslup kullanmıştır (Birinci Sene, Nu. 19, s.1-2). *Son Telgraf* gazetesinde Hüseyin Rahmi'nin *Ben Deli miyim?* adlı romanı da tefrika edilir. Ancak tefrika başladıktan bir süre sonra roman "adab-ı umumîyeye muhalif" olduğu gerekçesiyle yazarı Hüseyin Rahmi ve gazetenin mesul müdürü Fevzi Lütfi hakkında kamu davası açılır. Bu davayı *Son Telgraf* sütunlarından günü gününe takip etmek mümkündür. 16 Eylül 1340/1924 tarihli sayıda "Ben Deli miyim Nâmındaki Tefrikamız Yüzünden Müdde-i Umumîliğin Davası" manşeti altında *Ben Deli miyim?* adlı tefrikanın edebî bir eser olduğu, ilmî ve ruhî bir tetkik neticesinde toplumun ve insanlığın dertlerini teşrih etmek amacıyla yazıldığı gazete tarafından kamu oyuna duyurulur (Birinci Sene, Nu. 92, s 2). Aynı sayıda Fevzi Lütfi'nin "Evvela Hürriyetimiz ve Hakkımız" başlıklı bir yazı yayımlaması dikkat çekicidir. Bu yazıda, açılan davadan söz etmeden ülkedeki adalet mekanizmasını sorgular, memlekette her vatandaş için hürriyet ve adaletin eşit olmadığını söyler. Doğrudan sansür uygulanmasa da matbuatın serbest olmadığını, iktidara muhalefet eden gazetecilerin haksız yere mahkemeye verildiklerini ve mahkemelerin boş yere oyalandığını iddia ederek *Ben Deli miyim?* için açılan davayı haksız bulduğunu okuyucuya hissettirir. *Son Telgraf*'ın 23 Eylül 1340/1924 tarihli sayısının ilk sayfasında "Hakimlere, Karilere, Efkâr-ı Umumîyeye" manşeti ile Hüseyin Rahmi'nin savunması vardır (Birinci Sene, Nu. 99, s.1). Bu savunmanın ardından 24 Eylül 1340/1924 tarihli *Son Telgraf*'ta Fevzi Lütfi "Mahkeme Kapısı" başlıklı mektubu ile hem Hüseyin Rahmi'ye, hem adlî makamlara, hem de kamuoyuna seslenir. Kendisinin bir gazetenin mesul müdürü olarak Hüseyin Rahmi gibi ömrünü edebiyata vakfetmiş bir üstadın romanını yayınlanmadan önce kontrol etme gibi bir hakkının ve haddinin olmadığını ifade ederek mahkeme karşısına çıkmadan önce okuyucunun karşısında bir savunma yapar. Aynı yazıda Hüseyin Rahmi'nin de böyle bir suçlamayı hak etmediğini belirtir. Victor Hugo, Gustave Flaubert gibi dünyaca tanınmış yazarların mahkemede kendilerini savunmak mecburiyetinde kaldıklarını hatırlatarak Hüseyin Rahmi'nin de onlarla aynı kaderi paylaştığını ancak kendisinin ve kamuoyunun gözünde suçsuz olduğunu ifade eder. Okuyucuları

kendilerine yöneltilen suçlamaya karşı isyana sevk etmek amacını taşıyan bu yazı hukukî temellere dayanan bir savunma değildir. Okuyucunun - bu okurlar arasında mahkeme heyetinin de olduğunu unutmamalıdır - merhamet hislerine seslenmek suretiyle durumlarını kamuoyuna duyurmak amacıyla kaleme alınmış bir yazıdır (Birinci Sene, Nu. 100, s.2)[5].

Ahmet Haşim'in de Hüseyin Rahmi gibi Fevzi Lütfi için ayrı ve özel bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Haşim'in şiirlerine yansıyan hüzün duygusunu dönemin sosyal meseleleri ile bağdaştırdığı anlaşılan Fevzi Lütfi, bunun yanı sıra onu son derece samimi, şiirlerini de estetik açıdan kusursuz bulur. *Güneş*'in 15 Kanun-ı sani 1927 tarihli sayısında devrin edebî şöhretleri hakkında bir yazı dizisi hazırlığı içinde olduğunu söyleyen Fevzi Lütfi bu yazı dizisini sadece iki sayı yayımlamıştır ve her iki yazı da Ahmet Haşim ile ilgilidir ve ona ithaf edilmiştir ("Son Şöhretler", *Güneş*, 15 Kanun-ı sani 1927, Birinci Sene, S. 2, s.14-15; *Güneş*, 15 Şubat 1927, Birinci Sene, S. 4, s.18-19). Gerçekten güzel olan bu yazıların alt başlıkları "Ahmet Haşim ve İlim", "Ahmet Haşim'in Estetiği", "Ahmet Haşim ve İstanbul"dur. Ahmet Haşim'in "halis şöhret" olduğuna inanan Fevzi Lütfi, "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar"da onun şiir ve şair için söylediklerinden hareketle bir değerlendirme yapmış ve bu yazıda savunduğu fikirlerle eserlerinin örtüştüğünü ifade etmiştir. Haşim'in sadece şiirlerini değil zekâsının ürünü olarak gördüğü nesirlerini de beğenir. *Yeni Mecmua*'da yazdığı "Sonbahar Delisi" (1 Teşrin-i evvel 1923, C.4, S. 85, s. 394-395) başlıklı yazıda da benzer düşünceler yer almaktadır. Ziya Gökalp, Fevzi Lütfi için gençliğin rehberi ve önderidir. Aynı zamanda ikinci dereceden amcası olan Yakup Kadri'nin *Erenlerin Bağından*, *Rahmet*, *Nur Baba*, *Kadınlık ve Kadınlarımız* adlı eserlerini değerlendiren Fevzi Lütfi bu eserlerde yazarın vatanî ve millî idealleriyle insanî duygularının birleştiğini, duygu ve düşüncelerini bütün samimiyeti ile dile getirdiğini düşünür ("Erenlerin Bağından", *Dergâh*, 5 Şubat 1338/1922, C. 2, Nu. 20, s.124-125 ; "Rahmet", *Dergâh*, 20 Nisan 1338/1922, C. 3, Nu. 25, s.13-14; "Nur Baba", *Dergâh*, 5 Mayıs 1338/1922, C. 3, Nu. 26, s. 28; "Matbuat Âlemi", *Dergâh*, 20 Haziran 1338/1922, C3, Nu. 29, s.79; "Kadınlık ve Kadınlarımız", *Yeni Mecmua*, 15 Mayıs 1339/1923, C 4, S. 76, s.217). Fevzi Lütfi için Yakup Kadri "*muasır Türk muharrirlerinin en olgun ve mükemmellerinden biri*" ve "*yine muasır Türk muharrirlerinin en idealistlerinden biridir*"[6]. Halide Edib'in *Dağa Çıkan Kurt* ve *Ateşten Gömlek* adlı eserlerini pek beğenen Fevzi Lütfi bu eserlerde "*ıstırabın şiirini*" bulduğunu, acı çeken Türk insanının son derece canlı yansıtıldığını, yazarın heyecanını okura nakletmede başarılı olduğunu söyler. Yakup Kadri-Halide Edib- Falih Rıfkı ve Mehmet Asım tarafından yayımlanan *İzmir'den Bursa'ya* adlı kitapta da her yazarın facialarını ruhunda duyarak anlattığını belirtir ("Halide Edib Hanım: Dağa Çıkan Kurt",

---

[5] 25 Eylül 1340/1924 tarihli nüshanın ilk sayfasında Hüseyin Rahmi'nin ve avukat Ali Haydar Bey'in mahkeme karşısında yaptıkları savunmadan geniş olarak bahsedilir. 29 Eylül 1340/1924 tarihli *Son Telgraf*'ta ertesi gün duruşma olduğu haber verilir. 30 Eylül 1340/1924'te yayımlanan sayının yine ilk sayfasında her iki davalı için de verilen beraat kararı kamuoyuna duyurulur. Mahkeme sürerken gazete *Ben Deli miyim* adlı tefrikaya devam ettiği gibi her sayıda önceki sayıları kaçıranlar için bir de özet verilmiştir.

[6] Fevzi Lütfi'nin 22 Ağustos 1340/1924 tarihli *Son Telgraf* gazetesinde çıkan "Darılmaca Yok" (Birinci Sene, Nu. 67, s.2) başlıklı yazısından bir yazar olarak daima takdir ettiği, üstat kabul ettiği ve kendi hikâye tecrübelerinde de örnek aldığı yakın akrabası Yakup Kadri'yi siyaset hayatı içinde eleştirdiği ve uyardığı anlaşılmaktadır.

Dergâh, 5 Temmuz 1338/1922, C. 3, Nu. 30, s. 95-96; "İzmir'den Bursa'ya", *Yeni Mecmua*, 15 Kanun-ı sani 1339/1923, C.4, S. 68, s. 30-31; "Ateşten Gömlek", *Yeni Mecmua*, 1 Haziran 1339/1923, C. 4, S. 77, s. 231). Peyami Safa'yı da *Sözde Kızlar* adlı romanı dolayısıyla takdir eder ("On Beş Günlük İstanbul Kitaplar", *Yeni Mecmua*, 15 Şubat 1339/1923, C. 4, S. 70, s.70).

Fevzi Lütfi'nin daimî takdirini kazanmış olan yukarıdaki isimlerin yanı sıra farklı eserleri dolayısıyla olumlu kanaatinin olumsuza döndüğü ya da tam tersi düşüncelerini dile getirdiği yazarlar da vardır. Bu isimler Mehmet Rauf, Reşat Nuri, Halide Nusret, Suad Derviş'tir. Fevzi Lütfi'ye göre Edebiyat-ı Cedide'nin en kuvvetli romancısı Mehmet Rauf'tur. *İlk Temas İlk Zevk* adlı hikâye kitabı dolayısıyla yazdığı yazıda onun samimi ve ihtiraslı olduğunu düşünür ve dili diğer Edebiyat-ı Cedide yazarlarından daha sade kullanmasını takdir ederken bir başka yazısında *Aşk Kadını* adlı romanını çok zayıf ve basit bulur ("İlk Temas İlk Zevk", *Dergâh*, 20 Nisan 1338/1922, C. 3, Nu. 25, s.13-14; "Aşk Kadını, Mehmet Rauf Bey", *Dergâh*, 20 Teşrin-i evvel 1338/1922, C.4, Nu. 37, s. 506-507). Reşat Nuri'nin *Çalıkuşu* romanını beğenmekle ve Anadolu'yu anlatan romanların ilk güzel örneği olarak görmekle birlikte tesadüflere bolca yer verilmesi, Feride'nin romanın sonunda İstanbul'a dönmesi gibi hususları kusur sayar. Reşat Nuri ile yaptığı bir mülâkatta böylesine güçlü bir yazar ile görüştüğü için çok heyecanlı olduğu anlaşılan Fevzi Lütfi, *Sönmüş Yıldızlar* için yazdığı yazıda onun küçük hikâyecilikte roman ve tiyatrodaki gibi başarılı olmadığını söylerken bir başka değerlendirmesinde de *Dudaktan Kalbe*'yi beğenmez ve kendisini duygu anlamında etkilemediğini belirtir ("Çalıkuşu", *Dergâh*, 20 Şubat 1338/1922, C. 2, Nu. 21, s.125-126; "Reşat Nuri Bey'in Dedikleri", *Dergâh*, 20 Teşrin-i evvel 1338/1922, C. 4, Nu. 37, s.493-494; "Sönmüş Yıldızlar", *Yeni Mecmua*, 15 Nisan 1339/1923, C 4, Sayı 74, s. 150; "Dudaktan Kalbe", *Yeni Mecmua*, 15 Haziran 1339/1923, C.4, S.78, s. 258). Halide Nusret'in *Küller* adlı romanında kahramanlarına ruh veremediğini söyler ve bunu yazarın hayat tecrübesinin sınırlı oluşuna bağlarken "kemâl-i huşûyla" okuduğunu ifade ettiği *Sisli Geceler* Fevzi Lütfi'nin yazar hakkındaki düşüncesini değiştirmiş, "şairane" bir üslûp kullandığını belirterek Halide Nusret'in bu romanını sadece kurgunun okur üzerindeki etkisiyle değil üslûbuyla da takdir etmiştir ("Küller", *Dergâh*, 5 Kanun-ı sani 1338/1922, C.2, Nu. 18, s. 88-89; "On Beş Günlük İstanbul Kitaplar", *Yeni Mecmua*, 15 Şubat 1339/1923, C. 4, S. 70, s.70). Suad Derviş'in *Hiçbiri* adlı romanını eser ve yazar adı vermeden, sadece eserden çok kısa bir alıntı yaparak okuyucuya anımsatan Fevzi Lütfi bu kitabı ruhsuz bulmuş ancak *Ne Bir Ses... Ne Bir Nefes*'i okuduktan sonra kanaati değişmiş, her kahramanını canlı bulduğu, her sayfada "haşyetin, buhranın ürpertisiyle titre"diği bu kitap dolayısıyla "*Son sözüm genç muharriri tebrik etmekten başka bir şey değildir*" diyerek Suad Derviş'i tebrik etmiştir ("On Beş Günlük İstanbul Kitaplar", *Yeni Mecmua*, 15 Şubat 1339/1923, C. 4, S. 70, s.70; "Ne Bir Ses... Ne Bir Nefes", *Yeni Mecmua*, 1 Mart 1339/1923, C. 4, S. 71, s.90).

Fevzi Lütfi'nin Halit Ziya, Safveti Ziya, Hüseyin Cahit, İzzet Melih, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet, Orhan Seyfi, Halit Fahri, Ruşen Eşref, Raif Necdet, Halil Nihat, F. Celâleddin, Yahya Saim, Celal Nuri, Tahir Karauğuz ve Refik Halit hakkındaki değerlendirmeleri ise tamamen olumsuzdur. Bu isimler için yazdığı yazıların bir kısmı dönemin dergi ya da gazetelerinde onlardan ve eserlerinden övgü ve takdirle bahsedenlere veya olumsuz bir değerlendirmesine karşı yazılmış itirazî bir yazıya cevap niteliğindedir. Fevzi Lütfi cevap verirken o eser ya da yazar

hakkında şahsi görüşlerini daha geniş ifade imkânı bulur. Böylelikle dönemin edebî polemikleri arasında da yer almış olur. Fevzi Lütfi'nin Halit Ziya hakkında olumsuz bir değerlendirme yapmasının sebebi Halit Ziya'nın bizatihi kendisinin gerçekten hissetmediği duyguları ve yaşamadığı hayat sahnelerini işlemesidir. Hayatında sefaleti, düşkünlüğü tanımamış olan bir yazarın ruhunu eserine geçirmesi mümkün olmadığı için Halit Ziya'nın *Kırık Hayatlar*, *Bir Hikâye-i Sevda* gibi eserlerindeki olay ve kişileri inandırıcı bulmaz. Kahramanların "uydurma ve iğreti" durduklarını iddia eder. Onun ev ve şehir hayatı ile sınırlı metinlerinin Türk insanının genelini yansıtmadığına inanır. Halit Ziya "kuvvetli bir muharrir" olsa da Fevzi Lütfi'nin gönlüne ve ruhuna seslenememiştir:

"*Bir Hikâye-i Sevda, Halit Ziya Beyefendi'nin muvaffak olduğu eserlerden biridir. Fakat ne biçim muvaffakiyet, nerede muvaffakiyet! Böyle bir sual karşısında kalmak bir muharrir için çok zordur. Lakin ben diyeceğim ki kendisinde bu tarz-ı telakki, bu çeşit hassasiyet ve ihtiras ve bu biçim düşünce oldukça Halit Ziya Beyefendi belki muvaffak olacaktır ve olmuştur; fakat hiçbir zaman bizim istediğimiz gibi değil, bizim istediğimiz gibi değil, zira biz şiirin en keskini ve en safını istiyoruz. Biz tam bir bedii, gıll ü gışşsız, sıhhatli bir bedii özlüyoruz. İstiyoruz ki bu bedii bizim olsun, bu bedii bizim hayatımızın, bizim duygumuzun ve bizim gayemizin olsun... Fakat hiçbir zaman kupkuru hayatımız olmasın.*" ("Bir Hikâye-i Sevda", *Dergâh*, 5 Haziran 1338/1922, İkinci Sene, C.3, Nu. 28, s. 63)

Fevzi Lütfi, Safveti Ziya'nın da Türk milletini hiç tanımadığını, tamamen Fransız kültürünün etkisiyle Türk insanına baktığını söyler ("Edebiyat Âlemi", *Dergâh*, 20 Haziran 1338/1922, C.3, Nu. 29, s. 78-79). *Niçin Aldatırlarmış* adlı hikâye kitabı dolayısıyla yaptığı değerlendirmede kitapta aşk, hatıra ve ruhu bir arada görse de bunların sunuluşunu beğenmez ve Hüseyin Cahit'i insan ruhunu tahlil etmede yetersiz bulur ("Niçin Aldatırlarmış: Hüseyin Cahit Bey", *Dergâh*, 20 Teşrin-i sani 1338/1922, C.4, Nu. 38, s.31-32). İzzet Melih'in hiçbir eserini dikkate değer bulmayan Fevzi Lütfi onu memlekette müzeleri gezen bir misafir olarak görmüştür. İzzet Melih'i sadece memleketin içinde bulunduğu duruma yabancı kalmakla, milli ve mahalli hayatı tanımamakla suçlamaz onun Edebiyat-ı Cedide lisanını kullanmasına da kızar. *Hüzün ve Tebessüm* adlı eserini "gözlerinden yaşlar akan acılı Türk çehresinde sırıtan dişler gibi yersiz ve manâsız" bulur ("Hüzün ve Tebessüm", *Dergâh*, "20 Kanun-ı evvel 1337/1921, C.2, Nu. 17, s. 73-74)[7]. Bu yazının yayımlanmasından sonra İzzet Melih'in *Akşam* gazetesinin 29 Kanun-ı evvel 1337/1921 tarihli sayısında "nâmı ve eseri olmayan bir muharrir" olarak gördüğü Fevzi Lütfi'ye ve kendisini beğenmeyen diğer münekkitlere seslendiği "Cüret!" adlı bir makale kaleme alması üzerine Fevzi Lütfi de *Dergâh*'ın bir sonraki sayısında "İzzet Melih Bey'de Samimiyet" başlıklı son derece sert bir yazı yazar. İzzet Melih'in eserlerinin pek çok yabancı dile çevrilmiş olmasını anlamlı bulmadığını belirtir ve özel ilişkileri sayesinde kitaplarını yabancı dillere çevirttiğini ifade eder. Onun edebî şöhretini "mevhum" bulur. *Sermet* adlı romanının Fransızcasına önsöz yazmış olan Pierre Loti gibi isimlerin onu övmesini ciddiye almadığını söyler. *Hüzün ve Tebessüm*'ün kendisinin de hayran olduğu Ahmet Haşim'e ithaf edildiğini ve Ahmet Haşim'in bu eserden beğeni ile söz ettiği 20 Kanun-ı evvel 1337/1921 tarihli *Akşam* gazetesinde çıkan "Bir Şöhret" başlıklı yazısını tamamen göz ardı

[7] "Hüzün ve Tebessüm" *Virgül* dergisinde 2001 yılında Latin harflerine aktarılarak yayınlanmıştır (*Virgül*, 42, Haziran 2001, s. 84-85).

edip bunların sözünü bile etmediği gibi İzzet Melih'in takdir edilişini alaycı bir ifadeyle, bir fıkradan hareketle açıklar:

"Mamafih İzzet Melih Bey'in birer birer isimlerini saydığı Fransız ve Türk müellifleri ona edebî muvaffakiyet denilen bu güç imtihanı geçirtemediler. Burada hoş bir fıkra yâd edeceğim. Çünkü çok yerindedir! Fıkra bu: Bir zaman Petersburg kibar âlemi güzel kadınlarla, zengin prenslerle doluymuş ve o âlemde gayet yakışıklı, güzel, şık bir delikanlı varmış. Fakat bu delikanlı, Allah'ın hikmeti, her türlü servet, unvan ve endama mâlik olduğu hâlde istidatça bir sıfırmış ve en büyük emeli de hariciye mesleğine girmekmiş; hâlbuki her sene hariciye nezaretinin müsabakasına girer ve dönermiş. Kibar âleminin kadınları bu yakışıklı genci müsabakadan iltimas kuvvetiyle geçirtmeye karar vermişler ve kadınlara fazla düşkün olan hariciye nazırına sıkı sıkıya tavsiye etmişler. Hariciye nazırı da hatır ve gönül belâsı kadınlara geçirteceğini vaat etmiş ve müsabakanın açılacağından bir gün evvel imtihan mümeyyizlerini karşısına çağırtıp: "Ne yaparsanız yapınız gayet hafif sualler tertip ediniz ve bu delikanlıya müsabakayı muhakkak atlatınız, imtihan esnasında ben de bizzat arkanızda hazır bulunacağım..." demiş. Hâsılı imtihan günü gelmiş, hariciye nazırı mümeyyizlerin başında olduğu hâlde imtihan açılmış; delikanlı en şık kostümüyle, yakasında koca bir krizantem, pudralı ve saçları "ondüle", namzet sandalyesine oturmuş, mümeyyizlerden biri gayet ustalıklı ve hafif bir sual tasarlamış, nazikâne sormuş:

- Mösyö! Otuz sene muharebeleri kaç sene sürdü?..

Namzet derhal cevap vermiş.

-On iki sene!

Hariciye nazırı ve mümeyyizler atlatamadıkları için öfkelenmişler.....

İşte bizim mümeyyizler ve münekkitler de İzzet Melih Bey on iki senedir bu yolda cevap verdikçe babayânî bir tavırla: "Geçti, geçti! Maşallah..." diyorlar." ("İzzet Melih Bey'de Samimiyet", *Dergâh*, 5 Kanun-ı sani 1338/1922, C. 2, Nu. 18, s. 89-90)

İzzet Melih'i millî ve mahalli olmamakla suçlayan Fevzi Lütfi'nin Millî Edebiyat içinde yer alan her yazara bakışı olumlu değildir. Millî konulara karşı duyarlı olmayı tek başına yeterli görmeyen Fevzi Lütfi, F. Celâleddin, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet, Tahir Karauğuz gibi isimlerin eserlerini ruhsuz bulur. II. Meşrutiyet döneminde yazı hayatına atılan ve hikâyelerinde insan psikolojisi üzerinde odaklanan F. Celâleddin'i iyi bir gözlemci olarak niteleyen Fevzi Lütfi onun sanat eseri için gerekli malzemeye sahip olduğunu ancak bu malzemeyi işlemede sıkıntı çektiğini ifade eder. *Talâk-ı Selâse* adlı kitabındaki hikâyelerin kahramanlarını hareketleri, kalpleri ve ruhlarıyla yansıtamadığını, bunu yapamayınca onları ağız taklidi ile canlandırmaya çalıştığını belirtir ve bu yolun her sanatçı tarafından başarıyla uygulanamayacağını ekler:

"Bu kitaptaki birçok hikâyeler lehçe taklitleri, köylü konuşmaları, sarhoş sayıklamaları merhumun taklitleri kadar güzel değilse de aynı çeşnidedir. Kanaatkâr karii biraz güldürmekten başka bir şeye yaramayan bu yola muharririn niçin saptığını biliyorum. Muharrir hikâyelerindeki tiplerini hareketleri, kalpleri ve ruhlarıyla yakalamaktansa lehçeleri ile ve zâhiri tavırlarıyla tespit etmek istemiştir. Fakat hiçbir sanat, tabiatı olduğu gibi taklit etmeye cevaz vermemiştir. Tabiat taklit edilebilir. Yalnız o tabiatı bedii güzellik seviyesine yükseltmek lâzımdır. Lehçe taklidiyle sanat yapmak Türk hikâyeciliğinde bilhassa büyük üstat Hüseyin Rahmi

Bey'den sonra müstesna kudretlere nasip olacak bir hünerdir." (Talâk-ı Selâse, *Yeni Mecmua*, 1 Şubat 1339/1923, C.4, S. 69, s.47-48)

Fevzi Lütfi, "Ömer Seyfettin Bey" başlıklı yazıda Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin kendisini duygu anlamında etkileyip heyecanlandırmadığını ve konuşma dilinden aldığı klişelerle hikâyelerini yazdığını söyler. Onu ele aldığı konular açısından beğense de bu konuları sunuşunda eksiklik bulur. Ömer Seyfettin'in konu açısından okuru etkilediği ancak onda sanat gücü olmadığı kanaatindedir:

"Ömer Seyfettin Bey'in sanatına dair şu satırları yazarken önümde "Bomba", "Harem" gibi eserleriyle birçok küçük hikâyeleri duruyor. Bunların birçoğunu, hele küçüklerini intişarları zamanında okumuştum. Şöyle düşünüyorum da bu hikâyelerin birçoğunu yine hatırlıyorum. Mesela "Dama Taşları"ndaki Dâna Efendi, "Hâtiften Bir Sada"daki İmadeddinEfendi ve daha bunlara benzer Ömer Seyfettin Bey kahramanları gözümün önüne geliyor. Fakat niye bilmem?.. Bu tahatturum, birkaç sene evvelki zabıta vakasını hatırlayışım gibi. Yani nasıl okuduğum veya gördüğüm bir vakayı bugün hatırımda kalabilecek esas kısımlarıyla, sade vaka hâlinde düşünebiliyorsam Ömer Seyfettin Bey'in "Taşları"nı da "Balkon"unu da, "Cesaret"ini de öyle hatırlıyorum. Bu hatırlayışım, edebî bir esere ait yâd gibi, fikir, his, hasret, heyecan hâlinde değildir. Sade olup biten eski bir vakanın dimağa ait zararsız, korkusuz bir hatırasıdır. Muharririn en güzel hikâyelerinden olan o acılı "Beyaz Lale" bile böyledir. Bu hikâye güzelliğini sade mevzuundan almıştır. Yoksa sanata ait geri tarafı mühmeldir." (*Dergâh*, 20 Mart 1338/1922, C. 2, Nu. 23, s. 166-167)

Fevzi Lütfi *Çağlayanlar* dolayısıyla değerlendirdiği Ahmet Hikmet için de Ömer Seyfettin hakkında söylediklerine benzer sözler söyler. Ahmet Hikmet, "gayesi büyük" olan yazarlardan biridir. *Çağlayanlar*'ı konu açısından beğense de konunun işleniş tarzını beğenmemiş, eseri suni bulmuştur ("Ahmet Hikmet Bey: Çağlayanlar", *Dergâh*, 5 Temmuz 1338/1922, C. 3, Nu. 30, s. 95-96). Zira Fevzi Lütfi için edebî eserde duygu, düşüncenin önünde gelir, düşünceleri duygu zannederek kâğıda geçirmek de sanata zarar verir. Tahir Karauğuz Bey'in Yakup Kadri'nin takdirini kazanmış olan *Orta Anadolu'da Yunan Faciaları* adlı eserini de sanat eseri olarak görmeyen Fevzi Lütfi kitapta sadece tespit edilen faciaların anlatıldığını, dolayısıyla kitabın gözlemlerin aktarılmasından ibaret olduğunu belirtir. Eserde ruhun, edebî ifadenin, heyecanın ve hassasiyetin olmadığını ısrarla vurgular:

"Tahir Bey, ıstırabımıza agâh bir insandır. Diyebilirim ki toprağa yeni düşmüş kan kokusunu duya duya koklamış bir insandır. Bu itibarla asıl Türk edebiyatının yeni yolunun başında bulunanlardandır. İlk ezana koşan ilk Müslüman gibi o da ıstırapların geldiği tarafa doğru dindarâne bir vazla çevrilmiştir. Sözlerinde yeni bir heyecanın, hayır bir azabın, bir tazallumun ürpertisi var. Yoksa bile, değil mi ki bahsettiği şey bizim içimizdeki ve etimizdeki acıdır, onda her şeyi buluyoruz. Görülüyor ki Tahir Karauğuz Bey'in gittiği yol az bir gayretle hepimizi dile getirecek şeylerle doludur. Fakat bilmem ne için; bu genç, elindeki kuvvetli şeyi bir türlü kendine sindirememiş ve onun kuvvetini sezememiş bir eda gösteriyor. Hayır, kastım bu bedbaht Anadolu'nun kalbine değildir. Bilirim ki o da bu fecialardan hissesini almıştır. Hatta belki hepimizden fazla... Kan ve ölüm memleketlerinde inleyenler ile yan yana yatmış ve yüz yüze kalmıştır. Kim bilir kaç kereler kara toprağın sıcak kanı emdiğini o bahtsız gözleriyle görmüş ve dediği gibi "Allahım

artık rahmetin boşansın" diye yalvarmıştır. İşte şimdi Tahir Bey'in niçin eksik, niçin kuvvetsiz göründüğünü seziyorum. Acaba edasındaki fazla tazallum, fazla yalvarış mı bize bu hissi veriyor. Yoksa her şeyi gördüğü gibi tespit etmesi mi hoşumuza gitmiyor... Niçin?... Birçok mülâhazalardan sonra anlıyorum ki Tahir Karauğuz Bey henüz serin şiir pınarından içmemiş bir ruhtur. Onda gördüğümüz cûşiş, ıstırap, feryat sade gördüklerinin aksi, gördüklerinin feryadı, gördüklerinin ıstırabıdır. Tahir Karauğuz Bey henüz hiçbir şeyi kalbinden geçiremiyor. Kim bilir, kalbi gördüklerinin havsalasûzluğu yanında durmuş mudur?" ("Orta Anadolu'da ..... Faciaları: Tahir Karauğuz", *Dergâh*, 5 Teşrin-i evvel 1338/1922, C. 3, Nu. 36, s.188-189)

Fevzi Lütfi, Halit Fahri'nin *Gülistanlar ve Harabeler* ile Orhan Seyfi'nin *Fiskeler* adlı kitaplarını ise alaylı bir üslûpla eleştirir. Halit Fahri'nin hayal dünyasını beğenmediği gibi duygu açısından da etkileyici olmadığına inanır. Orhan Seyfi'nin şiirlerini ise "basit" ve mizahtan uzak bulur:

"*Halit Fahri Bey'in şiirleri kalpten gelen ve kalbe giden şeyler olmadığına göre hiç olmazsa muhayyilemizde düzgün ve hoş bir akis yapması lâzım gelmez miydi? Hâlbuki bütün bu şeyler, bu yanlış ve bozuk eşya insanda kurun-ı vusta elsimyacılarına ait bir balta, bir kürek, şişe, bir kitap, bir iskelet, bilmem bir hayvan, bir ottan müteşekkil olarak yapılmış tuhaf resimleri hatırlatıyor. Meydanda bir kılıç, bir insan, bir sırmalı esvap, bir kalpak, sonra bir sedir, daha sonra bir memleket, bir deniz filan var ama elbiseyi giyen insan değil ihtimal deniz, kılıcı çeken de belki o sırmalı esvabı giyen memlekettir. Belki de bu memleket insanın başı üstündedir.*" (...)

"*Fiske kelimesi de dimağımıza bu ayarda bir zevk verdi. Sanıyorum ki çok zeki bir mizah muharriri - çok zeki vasfını burada bir haşv olarak kullanıyorum, çünkü bir mizah muharriri ancak çok zeki olmak gerektir - fiske gibi bir kelimeyi nam-ı müstear edinmezdi. Çünkü iddiakârânedir. Taarruzda baştan iddia ise hoş görünmez. Her buruna her an bir fiske ile dokunabilmek imtiyazı çok zarif olduğu rivayet edilen Mösyö de Voltaire'de bile yoktu. Sonra bu fiske şakası adi, pes perdeden bir şakadır. Burnuna fiskeyle vurulan herhangi bir adam vurandan mutlaka daha sevimli görünür. "Bir kitabın unvanı çok şey ifade eder" derler; bu hükmün mânasını Fiskeler'in kabında gördükten sonra münderecatına bakarken daha ziyade anladık.*" ("Halit Fahri: Gülistanlar Harabe; Fiske: Fiskeler", *Dergâh*, 20 Ağustos 1338/1922, C. 3, Nu. 33, s.142-144)

Fevzi Lütfi, *Diyorlar ki* ile kendisini edebiyat âlemine kabul ettiren ve "olgun bir muharrir" olduğunu ispatlayan Ruşen Eşref'i *Ayrılıklar* adlı kitabı dolayısıyla biraz çekingen bir üslûp kullanarak eleştirir. Bu kitapta anlatılan İstanbul'un gerçek İstanbul'u yansıtmadığını, kitaptan kendisine geçen duygunun sadece korku ve endişe olduğunu ifade eder ("Ayrılıklar", *Yeni Mecmua*, 30 Ağustos 1923, C.4, S.83, s. 356-357). Fevzi Lütfi, Millî Edebiyat dönemi yazarlarından olan Raif Necdet'in *Resimli Kitap* dergisinde çıkan edebî sohbetlerini bir araya getirdiği *Hayat-ı Edebiye* adlı kitabını ve Halil Nihat'ın yayınladığı *Nedim Divanı*'nı da beğenmemiştir. *Hayat-ı Edebiye*'yi "pek ruhsuz" ve "soğuk" bulan Fevzi Lütfi bunu yazarın katı kalpliliğine bağlar, insanın duygularıyla var olduğunu göz ardı ettiğini, aşkı küçümseyip ahlâk dışı telakki ettiğini ifade eder. Fevzi Lütfi'nin gözünde Raif Necdet sadece "vaaz veren bir muharrir"dir. Onun gençliğe ithaf ettiği bu kitapta Ziya Gökalp'a hücum etmesini yadırgar ve gençliği yönlendiren bu düşünce adamının gençliğe ithaf edilmiş bir kitapta yerilmesini abes bulur ("Raif Necdet

Bey: Hayat-ı Edebiye, *Dergâh*, 20 Mayıs 1338/1922, C. 3, Nu. 27, s. 44-45). *Nedim Divanı* yayınlayan Halil Nihat'ın da Nedim'i hiç anlamadığını iddia eder ("Nedim Divanı", *Dergâh*, 20 Teşrin-i sani 1338/1922, C.4, Nu. 39 s. 47-48).

Fevzi Lütfi'nin en ağır yazıları Yahya Saim ve Refik Halit hakkındadır ve bu yazılar doğrudan adı geçen isimlere hitaben yazılmışlardır. *Yeni Mecmua*'da kaleme aldığı "Mayıs Gecesi" adlı yazıda Yahya Saim'in *Mayıs Gecesi* adlı şiir kitabını eleştirir ve Alfred de Musset'i taklitten öteye gidemediğini söyler (15 Mart 1339/1923, C4, S 72, s.108). Yahya Saim'in 1 Kanun-ı evvel 1339/1923 tarihli *Milli Mecmua*'da yazdığı "Yeni Mecmua'daki Şuriş ve Akseden Sesler" başlıklı yazıda kendini hedef alması ve kendisi için "*Dergâh sütunlarında beliren bir parstır ki seslerini hayretle dinliyor, paraladığı eserlere merhametle bakıyorum*", "*Kendileriyle elân müşerref olamadım. Yazılarından pek fettan ve tecrübedîde olduklarına zâhib oldum. Düşünce, zevk ve arzularına gelince; onlarla şerefyâb olmak için muharririnden mülâkat talep edeceğim*" (Birinci Sene, Nu. 3, s.33) şeklinde alaycı ve ağır bir üslup kullanması üzerine Yahya Saim'e 5 Kanun-ı evvel 1923 tarihinde *Yeni Mecmua*'da "Yahya Saim Bey'e Samimiyet" adlı yazı ile cevap verir:

"*On beş yirmi senedir yazı ve şiir işleriyle uğraşan Yahya Saim Bey'in hiçbir marifeti yoksa kırların otları gibi her sene, her nesille beraber yeniden peyda olmak marifeti vardır. Edebî zümrelerin döküntü alayından olan bu eski şairi şimdi de matbuatta yeni türeyen birkaç gencin başında görüyoruz. Herhangi bir mecmuanın sonuncu muharriri olmaya bile candan razı olan Yahya Saim Bey şimdi, bu gençlerin nâşir-i efkârı, Millî Mecmua'nın baş muharriridir*" (C.4, S.89, s. 469)

Yukarıdaki cümlelerle başlayan cevabında Fevzi Lütfi'nin de sözünü sakınmadığı ve aynı şiddetle karşılık verdiği görülmektedir:

"*Yahya Saim Bey'in sırf bana ait telakkisine gelince: şunu söyleyeyim ki ben edebî ve fikrî hicap namına esersiz tenkit yapmayı, anlamadığı bir lisandan, iyi kullanmadığı bir lisana tercümeler ve nakiller yapıp eser sahibi olmaya özenenlerin hareketinden daha asilâne ve namuskârane buluyorum*".

Fevzi Lütfi ve Yahya Saim arasındaki tartışma burada kesilmez. Yahya Saim, 13 Kanun-ı evvel 1339/1923 tarihli *Millî Mecmua*'da "Münevverlik Hakkındaki Ankete Cevap: Asil Zekâ Ve Topal Zekâya Dair" başlıklı bir arkadaşla yapılan sohbet şeklinde kaleme aldığı yazısıyla Fevzi Lütfi'ye cevap verir. Bu yazıda "*Cehli teslim eden, hatayı inkâr etmeyen, muhakeme ve tecrübeye en büyük kıymeti veren zekâya bir isim vermek lâzım gelse ne dersiniz?*" sorusuna "*Asil zekâ*" cevabını vermiş (Birinci Sene, Nu. 4, s.49) ve Fevzi Lütfi'nin böyle bir zekâya sahip olmadığını hissettirerek onun zekâsını "topal zekâ" olarak nitelendirmiştir. Fevzi Lütfi'yi münevver saymadığı gibi adını son derece olumsuz ve kötü nitelemelerle birlikte zikretmiştir. "*Bilâkis mahareti teslim ve kabul ediyoruz. Eğer kastınız hırsızın, yankesicinin, hokkabazın, göz bağlayıcının ve F. L. Bey'in mahareti ise tabii bunu kabulde mazuruz*" (Birinci Sene, Nu. 4, s.49). Yahya Saim'in hakaretâmiz sözlerine Fevzi Lütfi cevap vermekte gecikmez. *Dergâh* dergisinin 20 Kanun-ı evvel 1923 tarihli sayısında "Yerinde Bir Zaaf ve Yerini Şaşıran Bir Kudret" başlıklı yazısını yayınlar. Yahya Saim gibi hakaret içeren ifadeler kullanmadan ancak onun sözlerini ciddiye almadığını vurgulayarak cevap verir:

"*Şiir ve edebiyat işindeki kudretine değil eskiliğine bakarak Yahya Saim Beyle münakaşa etmekte beis görmemiştim. Fakat bugün şayan-ı merhamet bir hâle gelen biçarenin hâline acıyarak son sözümü söyleyeceğim. Artık bu iş bir zekâ oyunu*

zevkini de vermez oldu. Zavallı kim bilir hafakandan mı mustariptir! Ağzını açıp birkaç söz söylemek istedikçe tıkandı. Tıkandıkça morardı. Son cevabında söz söyleyemeyecek gibiydi. Cümleleri bozuk, ifadesi pejmürde, meramı anlaşılmaz bir hâlde idi. Hatta bu satırları okuyan bir Türkçe hocasının "Talebem olsaydı sınıfta bırakırdım" dediğini hatırlıyorum. Zevkte ve istidatta hiç olan meslektaşımın bir de en iptidai Türkçe kavaidinde bu kadar boş olduğunu kimseye göstermek istemezdim. Ne çare ki oldu. Bunu bir şeyle tamir edemeyiz. Yazık ki sınıfta kalacak veya sınıf atlayacak zamanı da çoktan geçmiş bulunuyor. Yaşı geçkindir ve bugün şair sayılmakla beraber edebiyat mektebinden de mezundur." (C 4, S 90, s.481)

"Refik Halit Bey'e Mektup" başlıklı yazı ise Refik Halit'in *Ay Dede* dergisinde çıkan "Yine Edebiyat" başlığını taşıyan yazısına cevaptır. Refik Halit, sözü geçen yazıyı Fevzi Lütfi'nin 5 Haziran 1338/1922 tarihli *Dergâh* dergisinde "İstanbul'un On Beş Günü Kitaplar Uşakizâde Halit Ziya Bey: Bir Hikâye-i Sevda" isimli yazısı üzerine kaleme almıştır. O tarihlerde genç bir gazeteci olan Fevzi Lütfi'nin Halit Ziya gibi kendini ispat etmiş büyük bir yazar için "Halit Ziya Bey belki muvaffak olacaktır!" şeklinde bir ifade kullanması Refik Halit'i bir hayli öfkelendirmiştir ve öfkesini alaycı bir üslup ile ifade eder. Böyle bir değerlendirmeyi "küstah"lık olarak nitelendirir:

"Tebrik ederiz, bak mütetebbi, meşhur, güzide bir muharrir onun için, bu Halit Ziya ismindeki henüz nâmarûf genç mübtedî için ümitbahş bir cümle sarf ediyor; inşallah üstad-ı azam Fevzi Lütfi Beyefendi'nin şu lütufkâr takdirleri tahakkuk eder de âlem-i edebiyat Halit Ziya namıyla bir unsur daha kazanır!"

(...)

"Aman Yarabbi, tenkitteki küstahlığın, bayağılığın, mahalle çocukluğunun bu derece mütecavizânesi, eblehânesi nerede, hangi diyarda görülmüştür? Halit Ziya için "Belki kuvvetli bir muharrirdir, fakat edebiyat denen şeye lâyıkıyla özenmemiştir..." diyen, "Fakat ne biçim muvaffakiyet? Nerede muvaffakiyet?" diye üstadın hiç şüphe götürmeyen bîemsal muvaffakiyetini inkâr eden bu şaşkın ve arsız kalem işte genç edebiyatın zihniyet ve fıtratına beliğ bir misaldir." (*Aydede*, 8 Haziran 1338/1922, Sene 1, Nu. 46, s.1)

Fevzi Lütfi bu sözlere çok ağır bir şekilde cevap verir. Refik Halit'in Millî Mücadele aleyhindeki yazılarını hedef alır. Onu samimiyetsiz ve "hain" olarak nitelendirir, doğruluk, cesaret, fikir, sanat ve millî hassasiyetten, vatan duygusundan, mukaddesata hürmetten uzak olduğunu söyler:

" Siz ne olsanız, ne yapsanız, ne deseniz bilirdik ki hiçtiniz. Sizi sadece bir Refik Halit Bey olarak tanıyorduk. Belki henüz birtakım karışık işlerin içinden sıyrılmamış, belki henüz kabahatlerinin, cürümlerinin hesabını vermemiş şüpheli bir Refik Halit Bey... Fikirle işiniz yoktu ki sizi o tarafınızdan görelim, sanatla alâkanız yoktu ki sizi o yanınızdan tutmaya çalışalım. Vâkıa, evet yazı yazarsınız. Fakat ne yazarsınız? Onu hiç kimse kendinizden iyi bilmez. Dediğiniz gibi nakş-ber-âb... Söylediğiniz gibi dolmalar, marullar, lokantalar, yiyecekler, içecekler ve belki de birkaç övünmeye değmez sönük ve bozuk hatıralar...

(...)

Vakta ki mütareke oldu. Kendi başınıza kaldınız, kaleminizi istediğiniz gibi oynatmaya başladınız. İşte o zaman bozuk ruhunuz, bütün o kirli hınçlarınız, hırslarınız meydana çıktı. Fakat sizde doğruluk denen şey, cesaret denen hasse yoktu. Başka bir yol buldunuz ve bu suretle Türk matbuatına da yüze gülen fakat

içerden zehirlemek isteyen, dışarıdan sırıtan fakat köpük saçan menfur ve arsız bir kalem kazandırdınız. Bilmem bunu hangi haneye yazarsınız. İster bir muvaffakiyet sayınız, ister bir tereddi. Fakat bu bir tereddidir. Hem de en adi, en fena bir tereddi. Sanatın, mizahın, kalemin tereddisi.. Bu müteredditereddi kaleminizi iptidaları siyasette kullandınız. Sözde mizah yapmak istediniz, sözde güldürmeye çalıştınız. Fakat meramınız ağlatmak, maksadınız iğnelemek, bozmak, bulandırmak ve karıştırmaktı. Bir kelimeyle memleketi kurtarmaya çalışanlarla uğraşmak, yıllardır can veren milliyetperverleri lekelemek...

(...)

Refik Halit Bey! Biz hiçbir zaman sizin gibi olamayız. Aramızda çok büyük bir fark var. Sizin öyle bir ruhunuz ve seciyeniz var ki binlerce işin, binlerce hud'anın, desîsenin, gıll u gışın, riyanın gılzetiyle bunalmıştır. Bizse samimiyetten ve sadakatten başka bir şey tanımıyoruz. Siz sırf alenen hürmetkâr görünmek için bilfarz Halit Ziya Bey'den bahsederken hürmetlerinizi, dostluklarınızı ifade eder fakat kirli yerlerde kim bilir yüzünüzü hangi şeytanî nikapla örter de iğrenir, istihza ve ta'n edersiniz. Bizse aleniyette, yazıda ve sanatta hiç kimseyi tanımayız. Dost, düşman, ağyar hepsi bizim için müsavidir. Fakat hususiyette kendimizden irfanca, yaşça yüksek olanlardan hürmetle bahsederiz. Hem biliyor musunuz; sizin gibi vatanına, kahramanlarına ve tekmil mukaddes şeylere hürmet etmeyi bilmemiş bir adamın ağzında bu kelime ne iğreti duruyor.

Refik Halit Bey! Mesele pek açık.. Sizin terbiye ve seciyeniz o eski tekapû, jurnal, istibdat ve hud'a hamuruyla yoğurulan seciye; bizimki ise gençlik, milliyetperverlik, Türklük seciyesi..." (*Dergâh*, 20 Haziran 1338/1922, C. 3, Nu. 29, s. 79-80)

SONUÇ

Hikâyeler ve sohbet yazıları da yazmış olmakla birlikte Fevzi Lütfi'nin edebiyat tarihi açısından asıl dikkat çeken yazıları dönemindeki edebiyatçılar hakkındaki görüşlerini dile getirdikleridir. Onun nazım ne nesir için belirlediği ölçüler birbirinden farklıdır.

Fevzi Lütfi bir şairin gördüğünü, var olan güzelliği anlatmasını onaylamaz. Şairin ideal güzelliği yansıtmasını bekler. Ahmet Haşim'i devrin tüm şairlerinde farklı bir yere koyması, beğenmesi, taltif etmesi, onun şiirlerinden haz alması bu nedenledir. Yazılarını kaleme aldığı dönemde halis şiir anlayışının Türk edebiyatındaki en kuvvetli temsilcisinin de Ahmet Haşim olduğu unutulmamalıdır. Fevzi Lütfi yalnızca olay ve durumun anlatıldığı tahkiyeye dayanan metinleri sırf vezinli ve kafiyeli oldukları için şiir olarak kabul etmez. Mısraların bir duyguya tekabül etmesini, Şeyh Galip'in ifadesiyle şairin "söze can verme"sini bekler. Halit Fahri ve Orhan Seyfi'yi beğenmemesinin başlıca sebebi budur. Ziya Gökalp'ı fikrî anlamda desteklese de, onun Türk gençlerinin fikren lideri olduğunu haykırsa da Ziya Gökalp'ın açtığı yolda ilerleyip şiir yazanları asla desteklemediği ve benimsemediği anlaşılmaktadır. Belki de bir düşünce adamı olarak örnek alıp şahsiyetine büyük saygı duyduğu Ziya Gökalp'ın edebî değerini tartışan, onun manzumelerini değerlendirdiği hiçbir yazı kaleme almaması, bu metinlerin kendi estetik kaygıları ile örtüşmemesinden kaynaklanmaktadır. Fikren peşinden gittiği Ziya Gökalp'ı edebiyatçı ve şair olarak tasvip etmediğini ifade eden bir yazı yazmaktan kaçınmış olmalıdır. Böylece inandığı estetik prensiplere de sadık kalmaya devam eder. Millî edebiyatçılar içinde şiir ile uğraşanlar yerine Yakup Kadri, Halide Edib gibi nesir yazarlarını öven yazılar yayınlaması yine Fevzi Lütfi'nin benimsediği halis şiir anlayışına, bağlı olduğu milliyetçi düşünce adına

bile ihanet etmemesi ile ilgilidir. O da Ahmet Haşim gibi şiir ve nesir arasına kesin bir çizgi çekmiş, duygu ve hayallerin ifadesini şiire, düşüncelerin ifadesini nesre bırakmış, bu anlayışına uyan edebiyatçıları da takdir etmiş, bu noktada takdir etmesi mümkün olmayanlar için yazı yazmayarak, susmayı tercih etmiştir.

Fevzi Lütfi'nin nesir türüne giren eserler için de ölçütleri vardır. Onun beğendiği roman ve hikâyeler yerli hayatı anlatanlar, millî ve mahalli olanlardır. Millet ve vatan idealini işleyen eserleri tasvip etmekle birlikte edebî eseri asla siyasî düşünceleri dile getirme aracı olarak görmez. Millî meselelerin bedii bir şekilde işlenmesinden yanadır. Yazar yerli hayatı fotoğraf karesi gibi kuru bir şekilde sunmamalı, samimi olmalı, kendi ruhunu esere katmalı, anlattıklarını kalben hissetmeli ve bu hisleri okuyucuya da geçirebilmelidir. Bu özellikleri taşıdığına inandığı isimleri olumlu bir değerlendirme içinde okuyucuya yansıtan Fevzi Lütfi'nin değerlendirmelerindeki en büyük yanılgı Ömer Seyfettin hakkındadır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki gözlem gücünü, mizahı ve sağlam tekniği fark etmeyerek onu bedii olmamakla suçlaması şaşırtıcıdır. Aynı suçlamayı F. Celâleddin için de yaptığı görülür. İzzet Melih ve Refik Halit Karay'ı ise millî hassasiyet taşımadıkları gerekçesiyle son derece sert bir dille eleştirir. Memleketin içinde bulunduğu duruma ve sosyal hayata yabancı kalan eserleri beğenmeyen Fevzi Lütfi nesir türünde yazılmış eserlerde aşk duygusunun anlatılmasına da karşı değildir. Ancak bu duygunun asilce verilmesini ister, sayfaları doldurmak için araç olarak kullanılmasına itiraz eder. Bütün bunların sade, temiz bir dil ile ifade edilmesinin özellikle altını çizen Fevzi Lütfi, Edebiyat-ı Cedide'nin ağdalı diline daima karşı çıkmış, nesirde benimsediği bu ölçütlere uymadığı için Halit Ziya gibi güçlü bir yazar için bile olumsuz görüşler ifade etmiştir. Edebî eserde ağız taklidine karşı olmasına rağmen Hüseyin Rahmi'yi taltif etmesinin nedeni yerli hayatı anlatması, mahalli olması olsa gerektir.

Fevzi Lütfi'nin edebî tenkitlerini yirmili yaşlardaki edebiyat meraklısı bir gencin kendi beğenisi ve tercihi doğrultusunda yazılmış yazılar olarak görmemek gerekir. Bu yazılar, gerek Türk gerek Batı edebiyatını tanıyan, yeni çıkan edebî ve fikrî eserleri takip eden, sosyal ve siyasî durumun farkında, edebiyat vasıtasıyla toplumu bilinçlendirip harekete geçirmenin mümkün olduğunu bilen ancak edebiyatın temel vasfı olan güzellik ile temel amacı olan duygu eğitimini asla feda etmeyen iyi eğitim almış ve istikbal vaat eden bir gencin izlenimleridir. Bu izlenimlerin o devirde yönlendirdiği okur sayısı, yazıların yayınlandıkları dergilerin gördüğü ilgi düşünülürse, az olmamalıdır. Bir dönem Türk okuyucusu için böylesine önemli bir görevi üstlenmiş olan Fevzi Lütfi'nin özellikle edebî tenkitleri Türk tenkit tarihinin 1921-1927 arasındaki dönemine ışık tutması bakımından önemlidir. Bu yazılar devrin ruhunu da yansıtmaktadır. Edebî eserleri değerlendirirken tercihini daima millî duygularının etkisiyle yapmıştır ve o dönemde tercihlerinin büyük kısmında yalnız değildir.

KAYNAKÇA

ABACALI, Alpay, (1994), ***Türk Basınında Demokrasi***, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

AYBARS, Ergun, (1998), ***İstiklâl Mahkemeleri***, İstanbul, Milliyet Yayınları.

ÇULCU, Murat, (1993), ***Gazeteciler Davası***, İstanbul, Kastaş Yayınları..

Dergâh Dergisi 15 Nisan 1337/1921- 5 Kanun-ı sani 1339/ 5 Ocak 1923 arasındaki nüshalar.

DÜZDEMİR, Lütfi, (1996), ***Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu***, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Güneş, 15 Kanun-ı sani 1927 ve 15 Şubat 1927 tarihli nüshalar.

KARAKAŞ, Ömer, (2012), "Demokrat Partinin Manisa Vilayetinde Teşkilatlanması (1946)", ***History Studies: İnternational Journal of History***, Volume 4, Issue 2, p.197-211.

KOLOĞLU, Orhan, (1993), ***Türk Basını***, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

MORAN, Berna, (1988), ***Edebiyat Kuramları ve Eleştiri***, İstanbul, Cem Yayınevi.

SINAR, Alev, (1997), "Kurtuluş Savaşı Yıllarında (1921-1933) Bir Tenkit Yazarı: Fevzi Lütfi", ***Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi***, İstanbul, Hoca Ahmet Yesevi Vakfi Yayınları, 8: 107-126.

Son Telgraf, 14 Haziran 1340/14 Haziran 1924- Mart 1925 arasındaki nüshalar.

Yeni Mecmua, 1 Kanun-ı sani 1339/1 Ocak 1923 – 20 Kanun-ı evvel 1923 arasındaki nüshalar.